

ASPECTE DE RAPORT ÎNTRE DIMENSIUNEA PRAGMATICĂ ȘI COGNITIVĂ ÎN TERMINOLOGIE

CZU: 81-11`22`37

DOI: 10.5281/zenodo.6517535

Cristina NICHITA

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-4228-864X

Pragmatica lingvistică și lingvistica cognitivă se completează reciproc și derivă una din alta. Nivelul științific al limbajului, precum și latura lui artistică este un fapt confirmat ad hoc și presupune încrederea în intuițiile cercetătorilor, savanților, precum și încrederea în uzul limbii și a limbajului. Terminologia are un aspect motivat și normativ care provine de la regulile de formare a termenilor și logica comună în uzul și receptarea lor ca parte a unui limbaj specializat. Astfel, ne propunem să parcurgem o incursiune teoretică referitor la raportul pragmatic și cognitiv în terminologie, incluzând aspectele reprezentative la acest subiect studiate până acum.

Cuvinte-cheie: pragmatica lingvistică, lingvistica cognitivă, terminologie, limbaj, limbă.

ASPECTS OF RAPPORT BETWEEN THE PRAGMATIC AND COGNITIVE DIMENSION IN TERMINOLOGY

Linguistic pragmatics and cognitive linguistics complement each other and derive from each other. The scientific level of the language, as well as its artistic side is an ad hoc confirmed fact and presupposes the confidence in the intuitions of researchers, scientists, as well as the confidence in the use of language. Terminology has a motivated and normative aspect that comes from the rules of term formation and the common logic in their use and reception as part of a specialized language. Thus, we intend to go through a theoretical foray on the pragmatic and cognitive relationship in terminology, including the representative aspects of this topic studied so far.

Keywords: linguistic pragmatics, cognitive linguistics, terminology, speech, language.

Introducere

Studiul terminologiei are o tradiție ce presupune o perioadă îndelungată de cercetare, având în vedere faptul că problema sensului și definiției au apărut în discuțiile filosofilor și logicienilor încă din antichitate. În secolele XVIII-XIX, oamenii de știință acordau o atenție deosebită terminologiei, denumind concepte din botanică, chimie și zoologie. În secolul XX, devenise o necesitate stringentă ca inginerii și tehnicienii să își aducă un aport considerabil în acest sens, având în vedere progresul tehnologic creat de denumirea noilor concepte și necesitatea de armonizare a termenilor.

Terminologia are un parcurs lung de redare a statutului de știință, care, prin fundamentele teoretice și metodologice; împreună cu latura pragmatică, ce presupune dezvoltarea tehnologică, băncile de date terminologice și alte mijloace informatice, poate fi studiată și armonizată. În acest sens, terminologia poate fi studiată în cadrul unor curente mai mari, din perspectiva curenților clasice și moderne [1].

Parcursul dimensiunii cognitive în terminologie. Curentele clasice în terminologie

Curentele clasice în terminologie reprezintă fundamentele teoretice, metodologice și praxiologice care au contribuit la afirmarea terminologiei ca știință. Prin teoriile fundamentale și metodele elaborate ale cercetătorilor emeriți ai școlilor tradiționale în terminologie și mijloacele tehnologice computerizate, s-au dezvoltat fundamente științifice ale terminologiei ca știință deschisă cercetărilor.

În contextul lucrării sale *The Machine Tool. An Interlingual Dictionary of Basic Concepts*, Eugene Wüster a formulat Teoria Generală a Terminologiei și a stabilit principiile de compilare și descriere terminologică. Teoria generală a terminologiei a inginerului vienez a fost pe larg interpretată, continuată și dezvoltată de către succesorii lui. Această teorie a oferit unicul set de principii și premise pentru compilarea termenilor cu o perspectivă fixă asupra semanticii unităților terminologice, ceea ce a proiectat o reprezentare restrânsă a conceptelor din cunoașterea specializată, unde nu era abordată o latură multidimensională. Teoria generală a terminologiei se specializează pe conceptele de cunoaștere specializată pentru descrierea și organizarea informațiilor terminologice. Conceptele sunt separate de desemnarea lor lingvistică (termenul). Conceptele sunt entități cognitive abstracte care fac referire la obiecte din lumea reală și termenii sunt doar o etichetă lingvistică. De asemenea, pe măsură ce terminologia devine semi-independentă, se depun eforturi pentru trasarea diferențelor între limbajul specializat și limbajul comun; termeni și cuvinte. Astfel, această diferențiere a pus accent pe faptul că termenii pot fi simboluri abstracte care se referă la concepte din lumea reală și mai puțin pe latura lingvistică a termenilor. Diferențierea dintre cuvinte și termeni a continuat cu explicitarea monosemiei în terminologie; monosemiei în relația dintre termen și concept și faptul că termenii sunt monosemici și în textele care abordează conceptele lor. De asemenea, în această teorie, Eugene Wüster declară exclusivă latura sincronică a termenilor, iar sintaxa nu reprezintă unul din obiectivele terminologiei [2].

Postulatele cele mai însemnate ale teoriei lui Eugene Wüster, promovate de Școala de la Viena, pot fi rezumate astfel:

1. Sistemul conceptual este fundamental în terminologie: conceptele sunt în primul rând ierarhizate și nu termenii.
2. Sistemul conceptual este un sistem logic, structurat: conceptele dunt delimitate orizontal (la nivelul înțelegerii) și vertical (la nivel de extensiune). Sistemul conceptual se definește doar într-un domeniu.
3. Caracteristica fundamentală a termenului este univocitatea. Raportul care se stabilește între concept și denotație este întotdeauna, în principiu, monoreferențial. Postulatul implică eliminarea sinonimiei cu unele excepții și imperativul standardizării terminologiei.
4. În terminologie definiția este primordială: aceasta permite delimitarea conceptelor învecinate. Lui Eugene Wüster i se datorează stabilirea unei metodologii stricte de elaborare a definițiilor și obținerea unei calități uniforme a definiției în terminologie.
5. În activitatea terminologică documentarea este indispensabilă. De asemenea, indispensabile știința și tehnica clasificării.
6. Pentru elaborarea de ansambluri terminologice pentru facilitarea comunicării specializate, se impune necesitatea de standardizare a metodelor lexicografiei terminologice (terminografice).

Având preocupări metodologice și normative, fiind lexicograf și normalizator, Eugene Wüster afirmă că terminologia este o parte a lingvisticii aplicate, însă declară limbajele specializate drept creații artificiale.

O astfel de teorie a fost considerată mai târziu o perspectivă restrânsă a comunicării specializate. La examinarea textelor specializate, totuși, s-a revelat faptul că se întâmplă frecvent să se observe variații terminologice și astfel de variații pot să apară în funcție de parametri din comunicarea specializată, precum nivelul de specializare și prestigiu al vorbitorilor, funcțiile textelor, conținutul textelor ș.a.; același concept poate fi desemnat de mai mulți termeni și aceeași

formă lingvistică poate fi folosită pentru a denomina mai multe concepte. Termenii pot avea poziții sintactice distincte, se pot comporta diferit în texte, în funcție de accentul care se intenționează din punct de vedere conceptual.

Etapele de evoluție în terminologie cuprind o perioadă actuală sau modernă care se începe după anii 1985, semnificând o perioadă de contribuții științifice teoretice inovative în terminologie cu noi propuneri și idei care au integrat terminologia într-un context social, comunicativ și lingvistic amplu. În curentele moderne în terminologie se deosebesc abordări ale terminologiei care dezvoltă perspectivele în cercetarea terminologică și proiectează noi direcții de cercetare. Astfel, *termenul* este studiat din mai multe perspective și, concomitent, se delimitează obiective diferite în cercetarea terminologiei, având în vedere noile nevoi sociale și conștientizând cadrul prea rigid al terminologiei prescriptive [3].

Dimensiunea cognitivă în curentele moderne

Terminologia în această perioadă reprezintă o știință care se bucură de un interes și importanță tot mai mare în rândul cercetărilor și se dezvoltă mai ales la nivel interdisciplinar, ceea ce reprezintă și o latură distinctivă a terminologiei, generând direcții inovatoare de cercetare. În terminologie se profilează două direcții de cercetare noi: ***teoriile sociale și comunicative ale terminologiei*** și ***teoriile cognitive ale terminologiei***. *Teoriile sociale și comunicative ale terminologiei* au apărut ca reacție la *teoria generală a terminologiei*, reprezentând o perspectivă realistă a terminologiei în contextele comunicării și acestea descriu *unitățile terminologice* în *discurs* și analizează condițiile de producere de diferite tipuri de texte. *Teoriile cognitive ale terminologiei* se produc în cadrul unei schimbări în accent și focusarea pe latura conceptuală și integrarea premiselor lingvisticii cognitive și psihologiei cognitive pentru formularea, structurarea și descrierea de categorii necesare în clasificarea și delimitarea sistemelor conceptuale. Referitor la teoriile moderne în terminologie, este notabil faptul că, datorită accentelor pe care le conțin, acestea au fost posibile și ușor de delimitat și în virtutea contextelor de traducere din perioada modernă actuală în terminologie.

Considerații privind raportul pragmatic-cognitiv în terminologie

În cadrul curentelor moderne și *teoriilor sociale, comunicative și cognitive ale terminologiei*, se reliefează noile abordări în cercetarea terminologică: ***socioterminologia și teoria comunicativă a terminologiei*** – acestea reprezintă cele două ramuri ale *teoriilor sociale și comunicative ale terminologiei*; ***terminologia sociocognitivă și terminologia bazată pe frame-uri*** – care reprezintă cele două ramuri ale *teoriilor cognitive ale terminologiei*. În contextul curentelor moderne se discută despre *pragmaterminologie, terminologie cognitivă, terminologie computațională, terminologie descriptiv-lingvistică* (în contrast cu *terminologia normativă*), *terminologie dinamică, terminologie externă* (în contrast cu *terminologia internă*), *terminologie textuală* ș.a. Astfel, se continuă cercetarea în terminologie și, totodată, se delimitează contribuțiile științifice teoretice în cadrul curentelor moderne [4].

Reprezentanții curentelor moderne în terminologie, lucrările cărora formează teoriile sociale, comunicative și cognitive în cercetarea terminologică, sunt Pamela Faber Benitez, Henri Béjoint, Jean-Jacques Briu, Maria Teresa Cabré, Danielle Candel, Loïc Depecker, François Gaudin, Louis Guilbert, Pierre Lerat, Gabriel Otman, François Rastier, Alain Rey, Juan Carlos Sager, Rita Temmerman, Philippe Thoiron ș.a. În acest sens, formarea teoriilor sociale, comunicative și cognitive a fost propulsată de cercetători influenți ai terminologiei precum *Juan Carlos Sager*,

Maria Teresa Cabré și Rita Temmerman; care au inovat cercetarea terminologică, propunând noile teorii care stau la baza curentelor moderne în terminologie, reprezentând și cei mai critici cercetători ai școlilor din cadrul curentelor clasice în terminologie [5].

Criticile asupra *teoriei generale a terminologiei* au fost din trei direcții: științele cognitive, științele limbajului și științele informatice. La nivel cognitiv, filosofia și psihologia cognitivă demonstrează că este extrem de dificil să se facă o demarcare clară între cunoștințele specializate și cele generale și faptul că cunoștințele specializate se bazează pe cele generale. Științele limbajului, prin lingvistică și sociolingvistică, au pus la îndoială separarea radicală dintre limbajele specializate și limbajul comun. Astfel, acestea au descris reperele sociale în cadrul limbajelor specializate și diversificarea lor la nivel intern. În consecință, au putut fi formulate ipoteze care permit construirea unor modele generale privind integrarea limbajului comun și limbajelor specializate. În plus, în acest context, un rol important îl au semantica și pragmatica; astfel încât, în cadrul terminologiei, modelele lingvistice trebuie să țină cont de latura cognitivă și funcțională a acestora. Științele informației, pe de altă parte, s-au axat pe dezvoltarea unor scenarii comunicative și au format modele sub formă de scheme, situații sau cadre pentru comunicarea specializată. Modele prezintă comunicarea specializată sub forma unei serii de opțiuni în cadrul unei astfel de scheme. În acest context, analiza discursului studiază discursul specializat, din întreaga perspectivă: atât reprezentare, cât și difuzare socială [6].

Raportul social-cognitiv în terminologie

Limitele cercetării terminologice se extind pe bază de principii lingvistice. Și, în acest demers integrativ, valorile termenului depind de contextul (discursul sau textul) în care funcționează, cu un rol deosebit ce îi revine semanticii și pragmaticii.

Terminologia sociocognitivă înlocuiește abordarea tradițională a conceptelor cu o abordare bazată pe categorii și, în contrast cu terminologia tradițională, include unități de înțelegere în loc de concepte, majoritatea dintre ele având o structură prototipică și, prin urmare, sunt numite categorii. În locul definițiilor care redau caracteristicile esențiale ale conceptelor, unitățile de înțelegere folosesc definiții care conțin diferite module de informații cu informații mai mult sau mai puțin esențiale, în funcție de tipul unității de înțelegere. Idealul de univocitate al terminologiei tradiționale permite propunerea unei perspective de polisemie și sinonimie pentru a spori înțelegerea, și, prin urmare, are un scop funcțional [7].

La etapa actuală, cognitivismul înseamnă un program de cercetare a modului de gândire omenesc, o obișnuință de prelucrare a informației care se transmite prin diverse canale de recepționare, o reprezentare a lumii, o gândire care se reflectă în limbaj, studierea actelor de limbaj și reproducerea lor în format computerizat [8].

Pragmatica cognitivă se bazează pe studiul calității fundamentale a comunicării, care poate fi raportată la mai mulți parametri, în realizarea scopului de eficacitate a comunicării și schimbului de informații [9].

Concluzie

Teoria actelor de limbaj a constituit ipoteza de la care s-a dezvoltat pragmatica. Dezvoltarea teoriilor actelor de limbaj a influențat profund progresul și interesul pentru pragmatica lingvistică. Constituirea relativ recentă a pragmaticii cognitive a redus importanța actelor de limbaj și a simplificat în mare măsură teoria care poate să le descrie și să le explice. Concepția clasică privind actele de limbaj a fost integrată într-un cadru teoretic mai larg, numit pragmatica cognitivă, care include și teoria comunicării verbale și nonverbale.

Referințe bibliografice:

1. Auger P. *La terminologie au Québec et dans le monde, de la naissance à la maturité.* În *Office de la Langue Française (Ed.), L'ère nouvelle de la terminologie. Actes du sixième colloque OLF-STQ de terminologie.* 1988, p. 27-59.
2. Wüster E. *The machine tool: An interlingual dictionary of basic concepts. EnglishFrench master volume - Dictionnaire multilingue de la machine outil: Notions fondamentales. Volume de base anglais-français (1rst ed.).* London: Technical Press, 1968.
3. Cabré M. *Terminology: Theory, Methods and Applications.* Ámsterdam: John Benjamins Publishing Company. 1999, 260 p.
4. Faber P. *A Cognitive Linguistics View of Terminology and Specialized Language.* Granada: De Gruyter Mouton. 2012, 324 p.
5. Fillmore C. *Frame semantics.* În *Linguistic Society of Korea (ed.) Linguistics in the Morning Calm.* Seoul: Hanshin. 1982, p. 111-137.
6. Druță I. *Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii. Teză de dr. hab. În filologie.* Chișinău, 2013. 313 p.
7. Temmerman R., Kerremans K. *Termtography: Ontology Building and the Sociocognitive Approach to Terminology Description.* În *Proceedings of CIL17.* Praga: Matfyzpress. 2003, p. 1-10.
8. Маслова В.А. *Современные направления в лингвистике.* Москва: Издательский центр «Академия». 2008, 272 с.
9. Costăchescu A. *Pragmatica lingvistică.* Iași: Institutul European. 2019, 628 p.